

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Osallisuuden pedagogiikka varhaiskasvatuksen toimintakulttuurissa

1/5, osallisuus käsitteenä ja kasvatustilana

Elina Kataja ja Opetushallitus

Kasvatuksen ydinkysymykset

- Millaisia lapsia haluamme kasvattaa?
Minkälaisia taitoja haluamme lasten oppivan?
- Millaisia taitoja tämän päivän maailmassa tarvitaan? → Laaja-alaisen osaamisen taidot
- Miten kasvatustoimintamme vastaa tähän, ts. minkälaisilla menetelmillä vastaamme näihin tavoitteisiin? → Tavoitteena innovatiiviset, sosiaalisesti taitavat, omilla aivoillaan ajattelevat, aktiiviset, vaikuttavat kansalaiset (kts. vasuperusteet 2016, 14; 24) vrt. valmiiksi ajateltu arki

(Varhaiskasvatussuunnitelman perusteet 2016, 36)

Toiveviikko

Lapset suunnittelivat toiveiden viikon, jonka aikana toteutettiin muun muassa merirosvoseikkailu, leivottiin ja järjestettiin oma liikuntapeuhupäivä

...ja sen kommentit

Tällaisella kasvatuksella kasvatetaan

- ...lapsia, jotka saavat tehdä mitä lystää
- ...lapsia, joiden ei tarvitse kuunnella eikä kunnioittaa ketään eikä mitään
- ...lapsia, joiden ei koskaan tarvitse tehdä mitään, mitä he eivät halua.

KAAOS
Lapset päättävät kaikesta
Sinkoilu Rajattomuus
HUONO KÄYTÖS
Säännöttömyys
PÄÄMÄÄRÄTTÖMYYS
Kaikkimullehetinyt
Pedagogiikka katoaa

- Aktiivinen, läsnäoleva kasvattaja, joka tarttuu lasten aloitteisiin ja kiinnostuksen kohteisiin toiminnan lähtökohtana
- Rikas oppimisympäristö (kts. vasuperusteet 2016, 31–32)
- Vahva vasutietoisuus kasvattajan selkärankana
- Osallisuus on ennen kaikkea yhteisöllisyyttä ja demokratiakasvatusta (kts. vasuperusteet 2016, 30)

Kenen osallisuutta tuetaan?

- Osallisuus lähtee jokaisen lapsen omista lähtökohdista ja mielenkiinnon kohteista
- Kyse on jokaisen lapsen kuulemisesta lapselle sopivalla tavalla, herkkyydestä havainnoida lasta ja hänelle merkityksellisiä asioita ja mielenkiinnon kohteita ja antaa lapselle mahdollisuuksia osallistua toimintaan omalla tavallaan ja omista lähtökohdistaan
- Kasvattajan tehtävänä on olla herkkänä tukemaan jokaisen kuulumista yhteisöön ja mahdollistaa jokaisen äänen kuuluminen

Miten kuulen idean, joka ei vielä edes ole idea?

”Kolmivuotias aloitti päiväkotitapaileensa hiljaisena ja ujona. Ainoa kommunikointialoite ensimmäisinä päivinä aikuisten suuntaan oli ujo, katsetta väistelevä hiljainen kommentti: Mulla on mansikoita sukassa.

Uusia, ihania mansikkasukkia ihasteltiin yhdessä, ja kommentti mansikkasukista tuli kerta toisensa jälkeen uudelleen. Kasvattaja kertoi lapselle tietävänsä erään mansikkalaulun, ja kysyi, tahtoisiko lapsi kuulla sen. Tyttö nyökkäsi, ja mansikkalaulu laulettiin.

Mansikkalaulusta tuli hetkessä ryhmän hittilaulu, ja arka tyttö hymyili onnesta – ideahan oli syntynyt hänen sukistaan. Puolta vuotta myöhemmin ryhmän suosituimpiin lauluihin lukeutuva mansikkalaulu nousee edelleen esille erilaisissa tilanteissa. Tuolloin jo paikkansa ryhmästä löytänyt, vauhdikas tyttö kihertelee riemusta ja ilmoittaa aina ylpeänä laulun saaneen alkunsa hänen hienoista mansikkasukistaan.”

(Varhaiskasvattajan kertomaa)

(Esimerkki on kerrottu myös Kataja, 2014. Yhteinen osallisuus varhaiskasvatuksen pedagogiikassa, teoksessa Heikka, Fonsén, Elo & Leinonen: Osallisuuden pedagogiikkaa varhaiskasvatuksessa)

Mitä osallisuus tarkoittaa?

- Lapsen osallisuuden tukemista pienissä, toistuvissa, jokapäiväisissä hetkissä (kts. vasuperusteet 2016, 24)
- Kohtaamista, kunnioittavaa vuorovaikutusta, äänen antamista, mielipiteiden kuulemista omassa lähiarjessa
- Yhteistä suunnittelua, yhdessä tekemistä, yhdessä elämistä
- Eri asia kuin osallistuminen
- Tilaa ajatella, tehdä valintoja, miettiä niiden seurauksia, ratkaista ongelmia ja ristiriitoja
- Eheyttäminen (kts. vasuperusteet 2016, 21; 39)
- Vahva kiinnitys oppimiskäsitykseen (kts. vasuperusteet 2016, 20)

Ne toistuvat, jokapäiväiset hetket

”Meillä lapset puhuvat lepohetkestä tähtihetkenä. Lepohetkestä on pyritty tekemään mahdollisimman miellyttävä hetki, johon lapsilla on mahdollisuuksia vaikuttaa.

Yksi olennaisin juttu taitaa olla unikaverit. Kyllä lapset nukkuvat tai lepäävät ihan yhtä rauhassa, oli sängyssä yksi tai viisi unikaveria.

Yksi lapsi toi innoissaan niin suuren nallen, ettei meinannut mahtua sen kanssa samaan sänkyyn. Lapsi odotti lepohetkeä täpinöissään koko aamun, ja voi miten ihanan unen lapsi saikaan jättinallen syleilyssä nukkuessaan.”

(Varhaiskasvattajan kertomaa)

Osallisuus versus osallistuminen

”Iltapäivisin osa lapsista haluaa usein järjestää jumpan, jossa kukin vuorollaan toimii jumpan vetäjänä.

Mukaan tulee aina hyvin innoissaan lapsi, joka ei kuitenkaan halua osallistua jumppaan. Olen usein pyytänyt lasta mukaan, mutta hän ei ole toistaiseksi halunnut – seuraa kyllä aktiivisesti sivusta.

Myöhemmin asia tuli puheeksi äidin kanssa, joka kertoi lapsen ohjaavan innoissaan samoja jumppia kotona sisaruksille ja vanhemmilleen.”

(Varhaiskasvattajan kertomaa)

Mutta entä, jos kaikki haluavat eri asioita?

"Osallisuudessa pelätään vallan ja hallinnan menettämistä, sitä, että kaikki 20 lasta ryntäävät eri suuntiin.

Ei ne sinkoile. Lapset haluavat olla toistensa kanssa, hakeutuvat leikkiryhmiin ja energisoituvat toistensa seurasta. Kaverit ovat motivaatio päiväkotiin tulemiselle, ja lapset haluavat toimia porukassa. Tehdään yhdessä.

Aikuinen on se, joka touhuaa mukana, tekee, auttaa, tukee, mahdollistaa."

(Varhaiskasvattajan kertomaa)

MITÄ

Lapsen maailma, leikit,
jutut, mielenkiinnon
kohteet, tarinat,
ajatukset, kysymykset,
pohdinnat, ihmetykset

MITEN

YHTEINEN TILA

Vuorovaikutuksen kautta
lapsen mielenkiinnon
kohteet ja lapsen
maailma SEKÄ
pedagoginen osaaminen
yhdistämällä luodaan
yhteistä todellisuutta

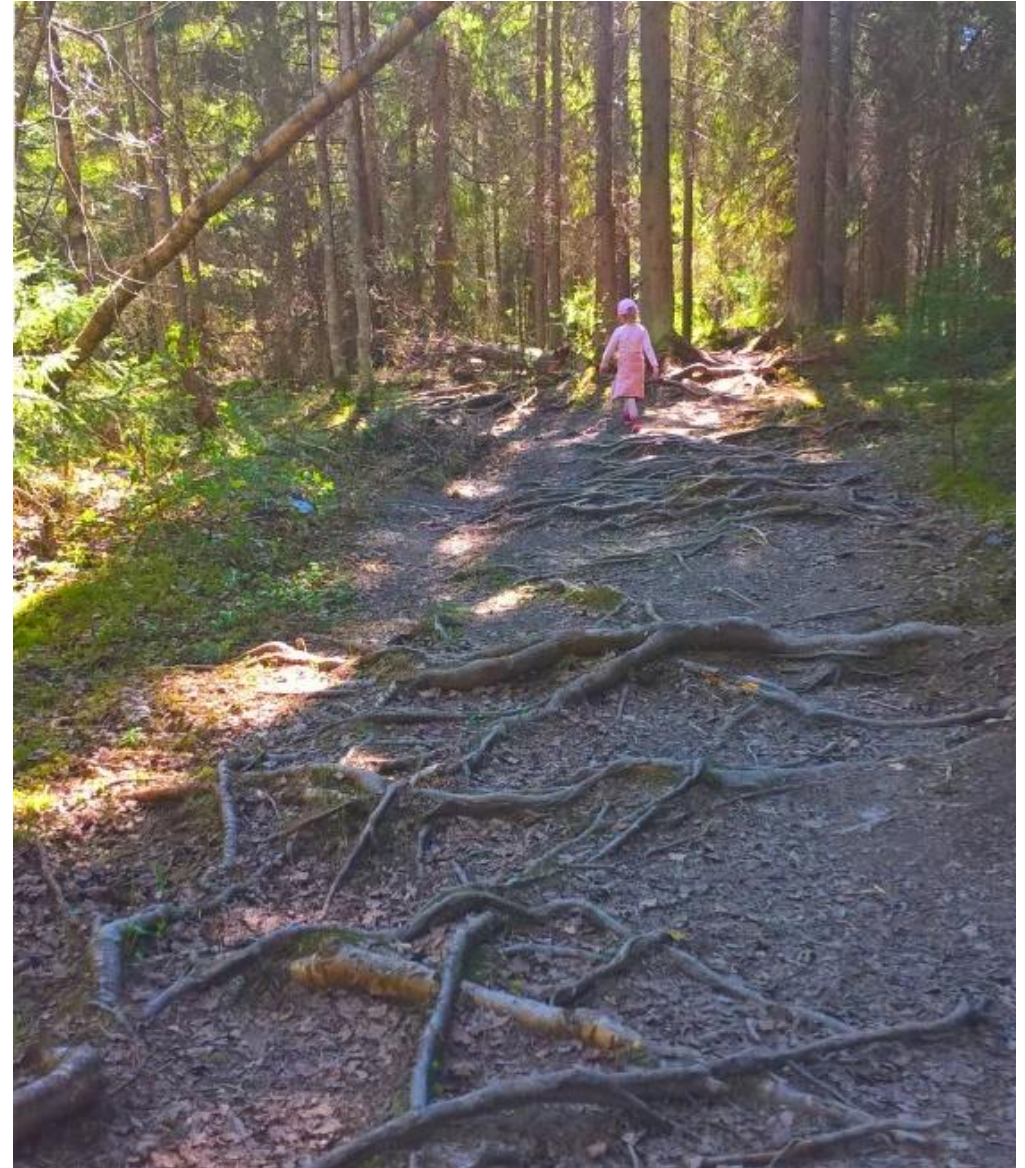
MIKSI

Kasvattajan
pedagoginen
osaaminen,
vasutietoisuus,
ammattitaito, kyky
yksilön tarpeiden
huomioimiseen,
toisaalta lapsiryhmän
ohjaamiseen

Kohti osallisuuden pedagogiikkaa

Pohdittavaa varhaiskasvattajille, kasvattajatiimeille ja työyhteisöille

- Miten sinun ryhmässäsi lapsi on mukana oman päivänsä suunnittelussa ja rakentumisessa?
- Millä tavalla lapsi voi vaikuttaa häntä koskeviin asioihin lapsiryhmänne arjessa?
- Mikä sinulle kasvattajana on osallisuuden pedagogiikassa helppoa? Entä haastavaa?

OPETUSHALLITUS
UTBILDNINGSTYRELSEN

Innostavia oivalluksia osallisuuden yhteisellä matkalla!

Elina Kataja & Opetushallitus

